Ч. 270 (11.620). Львів, пятниця 6. грудня 1929. Opłata pocztowa opłacona ryczałtem. Рік XLVII.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДНЯ РАНО

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок ч. 10, II. пов.
Конто почт. щадн. 143.322.
Адреса для телеграм: „Діло", Львів.
Гол. Редактор приймає від 11—12 год. передполуднем
Рукописів не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА: Місячно: в краю 5·00 зол.
За границею: В Америці 1 доляр, Франції, Голяндії, Бельгії 20 фр. фр., Італії 7·50 зл., Німеччині 7·50 зл., Швайцарії 5 шв. фр., Чехословаччині 30 ч. к., Румунії 150 лей, Болгарії 7·50 зл., Австрії 7·50 зл. — Зміна адреси 1 зол.

Телеф. Редакції: 29-41.
„ Друкарні: 29-26.
В СПРАВІ ОГОЛОШЕНЬ ЗВЕРТАТИСЯ ДО АДМІНІСТРАЦІЇ.
ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 25 сот.

Зміна конституції.

ПРОЄКТ ЛІВИЦІ.

(Докінчення.)

III. Сойм

До сойму належить полагодження всяких законопроєктів. Законодатну ініціятиву мають не лише посли згідно з реґуляміном (який має силу закону) і уряд (як досі), але також Найвища Господарська Палата, яка є передбачена обовязуючою конституцією (арт. 68), але на ділі не істнує, та Палата Праці, передбачена в проєкті лівиці, у справах, що належать до компетенції тих палат, і вкінці безпосередньо горожани; а саме: 100.000 горожан, що мають чинне виборче право до сойму, можуть внести законопроєкт, який мусить стати предметом нарад сойму. Є це новість, ніяким іншим проєктом не передбачена.

Приписи про активне і пасивне виборче право та про недоторканість послів — остають без зміни.

Поправою дотеперішньої конституції є припис, що текст інтерпеляції, внесеної на засіданні сойму, не може улягти конфіскаті, далі, що надзвичайні соймові комісії мають право провірювати поодинокі справи, провірювати акти в тих справах та звільнювати урядників від обовязку заховання урядової тайни. Новістю є припис, що кожний законопроєкт перед остаточною ухвалою сойму буде розглянений Кодифікаційною Комісією, яка буде провірювати проєкт виключно зі становища правного сформулювання. Має це запобігти робленню законів „на коліні" без належного правного викінчення.

IV. Самоврядування.

Проєкт лівиці вводить корисні зміни в дотеперішні приписи про самоврядування. Арт. 67. конституції зміняє їх остільки, що виборні самоврядні органи вибирають собі самі провідників, а виконавчі чинности належать також до органів, вибираних репрезентаційними тілами. Дотеперішні приписи віддають виконавчі чинности повітових і воєвідських самоврядувань колеґіям, до яких входять також представники адміністраційної влади, а провід належить все до представника державної адміністрації. На тій основі всюди старости виконують владу повітових самоврядувань.

Проєкт передбачує утворення окремої Палати Праці з законодатною ініціятивою для справ, що торкаються відносин праці з правом видавання опіній про законопроєкти, що дотичать відносин праці, — перед їх полагодженням у соймі.

Постанову про Палату Праці вносять лише соціялісти, а не Визволене і Стронніцтво Хлопське, які знова зі свого боку предкладають без підтримки соціялістів свій проєкт про парцеляцію більшої посілости понад сто га, а в округах підміських понад 30 га. Проєкт цей передбачує видання окремого закону, який зможе звільнити державу від плачення властителям відшкодовання за перебрану на власність землю і ліси, а означить лише обовязок супроти вірителів, яких претенсії інтабульовані на вивласнених ґрунтах.

Богато шуму викликав свого часу проєктований лівицею уст. 2. арт. 109. закону про т. зв. територіяльну автономію для національних меншин. Проєкт цей звучить: „Ustawy osobne określą zakres autonomji dla tych ziem Rzpltej, które są zamieszkałe przez ludność mieszaną pod względem narodowym".

З тексту цього проєкту видно, що не передбачує він заведення територіяльної автономії для непольських народів. Проєкт вказує лише, що появляться закони, які означать розмір автономії для земель з мішаним національно населенням; одначе сам проєктований припис нічого конкретного не каже ані про автономію, ані про ті землі, для яких автономія має ввестись. Не означує також, коли заповіджені закони мають появитися. Проєкт оставляє в силі дотеперішню постанову арт. 109 уст. 2 про автономічні меншостеві корпорації в складі загальних самоврядних установ. Коли цей припис, (зрештою неясний своїм змістом), який говорить про персональну автономію для осіб непольської національности (досі в практиці зовсім не приноровлювану), має далі остати, то його не можна погодити з проєктованим приписом.

Проєктована постанова не є ніяким правним приписом, а лише фразою, бо жадного правного змісту не має. В додатку навіть у випадку ухвалення цеї постанови, не мала би вона правного значіння, бо по думці арт. 126 уст. 1. конституції такі приписи, які до свого здійснення вимагають окремих законів, входять у життя щойно з хвилею, коли ті окремі закони зачнуть обовязувати. Перед тим навіть ця беззмістова постанова, хоч поміщена в конституції, не обовязує.

Додати належить, що досі формально обовязуючий (хоч на практиці невиконаний) закон про воєвідську автономію для воєвідств львівського, станиславівського і тернопільського, відповідає вимогам проєктованої постанови, хоч зовсім не дає українцям територіяльної автономії.

V. Інші постанови.

З інших постанов проєкту лівиці слід звернути увагу на проєктовані арт. 112, 113, 114, 115 і 120. Вони заключають в собі повний розділ церкви від держави, зрівнання всіх конфесій, звільнення науки від якої-небудь контролі релігійних інституцій, а науку релігії в школах та участь учеників в церковних практиках оставляють виключно волі родичів чи опікунів.

ПРОЄКТ ПРАВИЦІ.

Найзамітніші зміни пропоновані Клюбом Народовим є: Законодатна влада належить до сойму, що складається з палати послів і сенату. Обі палати є рівнорядні (що супроти теперішньої конституції є незвичайним поширенням прав сенату). Каденції обох палат є ріжні, сойму — 5 літ, сенату 9 літ; що 3 роки третя частина сенаторів уступає, а нова третина доповнює склад сенату. Кожна з палат може бути окремо розвязана. (Тепер розвязання, чи лише відрочення сесії сойму обіймає також автоматично і сенат).

Послів вибирається в загальнім, тайнім, безпосереднім і рівнім, але не доконче пропорціональнім голосованні. Тепер принцип пропорціональности є забезпечений в конституції і в виборчій ординації консеквентно переведений. Після проєкту Клюбу Народового виборча ординація означить круг приноровлення пропорціональности. Границя віку чинного виборчого права послів піднесена з 21 на 24 літ.

Сенат складається з половини членів послів. Половину сенаторів вибирається в округах, так як послів, одну четвертину вибирають групи, утворені на основі середнього або вищого образовання, а одну четвертину — публично-правні господарські корпорації (Палати рільничі торговельні і т. п.).

Сенатори мають так само право законодатної ініціятиви, як посли (тепер ні). Уряд може після своєї вподоби вносити законопроєкти до котрої небудь палати, лише бюджет мусить бути насамперед внесений до палати послів. Кожний законопроєкт внесений послами чи сенаторами передає дотичний маршалок т. зв. Державній Раді (Раді Стану) до заопініовання до 30 днів. Рада ця складається з голови і 30 радників, іменованих Президентом Держави, неусувальних і користаючих зі судейської независимости. Всякі законопроєкти, вношені урядом, та розпорядки президента зі силою закону і з уповаження закону мусять мати клявзулю: про вислухання опінії Державної Ради.

Посли складають приречення (сьлюбоване), як тепер; але зломання приречення (поняття дуже широке), стверджене на внесок маршалка через Найвищий Суд потягає за собою утрату мандату (тепер такого припису нема).

Приписи про скликування, замикання сесії і розвязування сойму, про бюджетову сесію є по суті такі як досі.

Проєкт полишає компетенції президента видавати розпорядки зі силою закону, коли обі палати, або одна з них є розвязані, та в часі тревання сойму розпорядки зі спеціяльного уповаження закону, який мусить бути ухвалений абсолютною більшістю всіх послів і сенаторів. Такі розпорядки може котра-небудь палата протягом року своєю ухвалою ухилити, по році можна це зробити лише в законодатній дорозі.

До вирішування про згідність законів і розпорядків з силою закону з постановами конституції покликується Конституційний Трибунал, зложений з 9 осіб; голову і 2 членів іменує президент, 3 членів делеґує Найвищий Суд, а 3 Адміністраційний Трибунал.

Конституційний Трибунал видає оречення на внесок уряду, палати послів, сенату, Найв. Суду, Найв. Адміністраційного Трибуналу, Компетенційного Трибуналу і Державного Трибуналу (Стану), а в часі розвязання сойму також на внесок маршалка палати послів або сенату.

Коли Конституційний Трибунал орече суперечність якогось правного припису з приписами конституції, то суперечний з конституцією припис стає неважним. Таке оречення Трибуналу має бути сейчас оголошене в Вістнику Законів.

Приписи про Конституційний Трибунал взоровані на приписах тепер обовязуючої австрійської конституції про Verfassungsgerichtshoff.

Проєкт Народового Клюбу старанно викреслює у теперішній конституції всі приписи, що говорять про територіяльну самоуправу (арт. 3. уст. 4) та про право національних меншостей до творення автономічних тіл з публично-правним характером (арт. 109, уст. 2) включно.

Пос. д-р І. Блажкевич.

Поразка Ґуґенберґа.

Перед розбиттям німецьких націоналістів?

Як відомо, в Німеччині ведеться жива акція за відкиненням пляну Юнґа. В цій справі відбудеться народне голосування в т. зв. „золоту неділю" (неділя перед Рiздвяними святами). Але, що в суботу 30. листопада німецький райхстаґ заявився проти т. зв. „закону свободи" величезною більшістю (312 проти 60 ґолосів), то нема сумніву, що й народне домагання, за яким побивалися тільки німецькі націонали і національні соціялісти, збере в „золоту неділю" тільки невеличке число голосів. (Голосування в цій справі не обовязкове, а до його важности треба, щоб голосувала більшість виборців, себто понад 20 міліонів людей!).

Найцікавіша річ, що при голосуванні над поодинокими параґрафами т. зв. „закону свободи" (що в 4. параґрафі погрожував карою за державну зраду тим, які підписалиб подібний договір, як плян Юнґа) здержувалися від голосування навіть чисельні посли з нім. національної партії. Тим чином вони виступили проти крайно неґативної і вкрай демагогічної тактики свого

провідника, ославленого Гуґенберга, який кинув на вагу цієї справи весь свій авторитет. Гостра критика, яка піднялася в партії нім. націоналістів проти його проводу, що наніс їй вже стільки ударів, погрожує затяжною крізою серед цієї великої і впливової партії.

На всякий випадок позиція Гуґенберга сильно захитана, а німецькі часописи пишуть навіть про можливість розбиття нім. національної партії на два окремі табори.

П. Тардіє і мир.

(Від нашого кореспондента.)

(Докінчення.)

III.

Позвольте на короткий відступ у часі і просторі? Не памятаємо вже в котрому році, на всякий спосіб у роках перед війною, в часі коли знов (котрим уже разом?) тинялася по коридорах галицького сойму чутка про якусь буцім-то нову „угодову" „акцію" бл. п. посла Е. Олесницького з Бобжинським чи Голуховським, п. Станислав Ґрабський, тодішній політичний редактор „Слова Польского", стрінув вашого співробітника в будинку сойму.

— Ну, щож ви думаєте про цю нову угоду? — питається іронічно.

Запитаний вимиваюче здвигнув раменами.

— А я вам кажу — відповів сам п. Ґрабський — що всі ці „угоди" зі станчиками чи з людовцями, чи з ким-небудь — нісенітниця. З них ніщо не може вийти. Угоду зробимо з вами, руськими націоналістами, аж ми, польські націоналісти. Бо тільки ми, непідозрілі в ніякій угодовости, ні уступчивости, ні в ніякому українофільстві, можемо накинути кожньому загалові суттєві уступки для вас і — це ще важніше — ці уступки здійснити. На це — ні Голуховський, ні Стапінський, не мають ні відваги, ні такого впливу на польську публичну думку, щоб могти щось рішуче зробити для полагоди руського чи то, як собі хочете: українського, питання...

IV.

Так казав п. Станислав Ґрабський, а політична льоґіка, якою руководилося його міркування провірюється оце в німецько-французьких відносинах. Штреземан був відомим анексіоністом-націоналістом, і тільки така особа могла накинути німецькому націоналізмови деяку примиримість для Франції. За далеко меншу ніж його уступчивість були націоналістами убиті жид Ратенав і клерикал Ерцбергер. Голосний анексіоніст Штреземан міг собі безкарно позволити миритися з французами. Подібне й у Франції. П. Бріян тут давно вже перестав бути ударною політичною силою — він знемощілий. Здійснювати Льокарно він міг тільки тому, що за ним стояв Поанкаре, непідозрілий в ніяких симпатіях для Німеччини. А викінчувати Льокарно, можливо аж до союза, може теперішній кабінет тому, що на чолі його стоїть Тардіє, котрий роками цілими маніфестувався як ворог Німеччини і непримиримий „виконавець" версайського трактату.

А зрештою! Можна здогадуватися — навіть більше ніж здогадуватися: приймати за певне, що десять років ґерманофобських виступів були для п. Тардіє тільки тактичним політичним маневром, який мав кінець-кінців довести до того політичного висновку, який оце здійснюється на полі французько-німецьких взаємин тобто до дійсної, хоча покищо не формальної, ревізії версайського договору, проголошуваного спершу наче щось незрушиме і вічне.

В доказ чого малий особистий спогад.

V.

В квітні 1919 року ваш співробітник бігав по всіх можливих, французьких і чужих, делеґатах з протестами і представленнями проти плянованого тоді Радою Чотирьох провізоричного повірення Східної Галичини Польщі. Між ін. мав він довшу розмову з п. Тардіє — якраз на тиждень перед підписанням мира у Версаї, мира, сформулованого саме паном Тардіє. Розмова була довга (доброї години) і хвилями дуже жива. А знаєте, що саме зі слів пана Тардіє вразило нас тоді найбільше, вразило й зачудувало? Супокійна й наче самозрозуміла увага його, що приготовлюваний у Версаї договір — провізорія, яка не вдержиться і яка в недалекому часі буде змінена. Коли наш брат протестував проти приділення Сх. Галичини Польщі, тенденційний французький премієр радив погодитися з цим фактом тому, що він „провізоричний" тай що він — так само, як версайський договір — мусить у ближчому чи дальшому часі підпасти ревізії й зміні.

Таке заповідав тоді в чотирьох стінах свого кабінету п. Тардіє, а прилюдно він сам і ціла його преса не вгавала голосно впевняти, що версайський договір — віковічний незмінимий, ненарушимий, тощо. Значить, він тоді вже числився з неминучістю тої політики, яка тепер є в ході.

Здивований, оповідав про цю увагу редактора договору того самого дня вечером ваш співробітник, свойому тодішньому делеґаційному дорадникови, співробітникови і — можу сказати? — другови: проф. Томашівському. Та після розваги, ми перестали й дивуватися.

До розмови тієї ще вернемося — найближчим разом.

В. Панейко.

„Зґода" вже у Львові!

Збори тих, що хочуть „поєднати два народи".

Довідуємося, що 1. грудня п. р. відома орґанізація „Зґода", що мала досі свій осідок у Кракові, відбула свої загальні збори у Львові. На збори запрошено більшу скількість людей, але на салі явилося всього яких двацять осіб, в тому числі й кількох „русинів" (членів і гостей), що раз подавали себе за українців, а другим разом за „русинів".

Рей на зборах „Зґоди" водив інж. Масьолек і секретар Сівек. Перший з них зясовував на всі лади мету орґанізації, яка, мовляв, мусить „поєднати два народи". А на таку мету — казав Масьолек — може писатися кожний поляк, без уваги на те, до якої партії він належить.

Проти тої точки статуту, в якій говориться, що до „Зґоди" може належати кожна людина, без уваги на те, до якої політичної партії вона належить, виступав присутній на зібранні „русин" Володимир Білинський. Він станув на становищі, що до орґанізації не можна приймати ні вшехполяків, ні хадеків, ні інших, тільки самих прихильників табору марш. Пілсудського. „Як візьмемо — казав він — людей, що ставляться неприхильно до Пілсудського і його політики, то шкода всіх заходів, бо нас скорше чи пізніше копнуть. Тому приймаймо в члени тільки людей з табору ББ".

На голову „Зґоди" пропонував інж. Масьолек хадека посла Брилу, але проти нього з поданих вгорі мотивів виступив Volод. Білинський. Нарешті якось удалося склеїти головну управу („зажонд ґлувни") та кураторію „Зґоди", до якої вибрано м. ін. і проф. Лукасіка з Кракова. Контрольної комісії так і не вдалося вибрати, бо її треба було вибрати з львовян, а не було з кого.

Так отже маємо вже „Зґоду" у Львові. Побачимо, яку акцію вона розвине, аби „поєднати два братні народи".

ЛЕВ ЯСІНЧУК

Українські переселенці в Новому Світі.

(Продовження.)

Еміґрація з погляду національного.

Коли вдумаємося в усе те, що було дотепер сказане й прирівняємо поруч себе додатні і відємні сторінки в умовах життя й відносинах серед нашої еміґрації, то наберемо твердого переконання, як я його маю, що українська еміґрація, не є гіршою від еміґрації інших народів, а декуди й кращою. Бож зважмо, з яких людей вона творилася. Це були здебільша одиниці безпросвітні, прибиті злиднями, а тимсамим під кожним оглядом упосліджені.

Сьогодні під впливом вищої американсько-англійської культури, потонувши у хвилі всесторонньо рухливого життя чужинців, при деякій праці одиниць, що почувають на собі відповідальність за теперішність, той гельот став свідомою людиною, інтеліґентним громадянином. Наші затуркані лемки стали свідомими українцями, покинувши нерідко навіть свій говір, щоби заманіфестувати свою — покищо — національну соборність. Розуміється, що поза рухливою масою стоїть поважний гурт усякого байдужого шумовиння, яке кидає на беріг приплив і відплив. Одначе воно життя не створило й не створить. Життя потягне його за собою, або... змиє.

На мою думку — у Злуч. Державах і в Канаді, за мало чисельно інтеліґентних сил, які вміли би будувати. Якби так найшлися в нас інтеліґенти, що малиб засоби, вміли й хотіли обіхати Америку з анґлійськими викладами для молоді про Україну, якби так ми мали верству, що вмілаб захопити нашу молодь безжурним життям американця чи то спортом, чи легким театром, забавами і т. п. — ми моглиб мати зразу українську молодь по анґлійськи виховану, яка згодом набрала би охоти студіювати українську історію й літературу й завернула би до рідної душі.

Треба в нас підхожої літератури в українській та анґлійській мові. Літератури не плаксивої, а героїчної; не з культом зради, а такої, що підносила би духа, поширювала його найніжніші клітинки, показувала молоді велич наших національних змагань і їх святість та робила з нашого народу не мучеників, а героїв. Не конче лізти з кожною хибою поодиноких людей загалові перед очі. В нас є стільки світлих подій та осіб, що навіть нема потреби накручувати історичну правду.

Всякі спомини хоч би найвірніші, хоч би найбільш заслужених людей повинні бути так видавані, щоби вони найшлися тільки в руках дослідників, а не в руках некритичної маси. Не конче з усім треба йти на двір, що знається самому. В нас публікується матеріяли, в яких так багато темного, що все світло давної нашої бувальщини — бліде. Колиб їх читала американська молодь, — вона для нації пропаде як пропадає та, де батьки нічого іншого не вміють оповісти понад те, що будучи в краю ходили в гною, калічили собі ноги, хилялися входячи в двері під обдертою стріхою, носили брудну подерту одіж та їли чорний хліб. Я бачив наслідки таких оповідань. Молодь реаґувала так, що рішучим тоном заявляла: „О, я ніколи не пішов би в той край..."

Нам треба орґанізувати продумано підприємства, які доказували би нашу живучість, як не хоч не на американську скалю, а все таки показували би, що ми подібні до тих народів, яких культурний світ знає і шанує. Ми повинні подбати, щоби на ті наші підприємства приїхали наші дорогі братя зза моря, ті рідкі й цінні гості, щоби вони скріпилися на дусі, обновилися та з вірою в силу народу трималися при українстві з рода в рід, щоби ту віру передавали з покоління на покоління. Але на це треба в нас самих діла. Не пертися до проводу без відповідних талантів до даного становища й не хапатися того проводу на те, щоб себе показати незаступним.

Булоб справою незвичайної ваги, колиб наладнати обмін дітьми, що студіюють. Воно правда: це важка річ, головно з огляду на строгість [illegible]нського еміґраційного уряду щодо видачі дозволів на виїзд, але при відповідних звязках провідних українських чинників з еміґрації з американськими політичними колами, хто зна, чи не вдалось би переломити трудношів. Зрештою, у тій справі ще не було спроб.

Нашим студентським і громадським і тамошнім відповідальним чинникам треба за всяку ціну подбати про згуртування й освідомлення студентства, що походить з еміґрації. Деякі спроби в тому напрямі (Шикаґо) вже й зроблено. Очевидно, що такій студентській орґанізації треба надати з гори відповідний зміст, а в першу чергу ввести горожанство для рідної мови. Коли я бачив, як француз (чужинець з походження) полюбив український нарід з мовою включно, то тимбільше можна вимагати цього від українців з походження.

Ми нарід матеріяльної нужди (якби лише матеріяльної...). Ми не від того, а навіть чекаємо на те, щоби нам тут, на рідній землі, хтось удержав наше життя. Не витримала би нових тягарів сама еміґрація, бо на плечах тих, що життя розуміють важким тягарем тяготять усі тамошні установи, які чейже матеріяльної користи не дають. На мою думку — давніше можна було при розумному пляні дещо більше для тої справи зробити. Але не було людей, а з тих, що були, не всі були дорослі до свого завдання. Тепер їх більше. Так як сьогодні справи стоять, річ не тільки в тому, щоб стримати упадок українських решток, але затримати суцільність.

Чи маючи таку імовірну перспективу маємо попадати в зневіру, втративши надію на матеріяльну піддержку з боку еміґрації в недалекій будучности?

На мою думку — ні. Коли вся освідомлена еміґрація виплекає молодь українську духом, хоч би зразу без української мови, та молодь при політичних вольностях свойого слушно обожаного краю зможе неодно добро зробити для нації, до якої буде причислятися. Не забуваймо, що в Канаді українці є третьою нацією щодо численности, а щодо якости й господарської видатности одною з перших. Не забуваймо, що при плодовитости українського коліна Канада незабаром матиме таку скількість українців, що вона зможе поставити в спільному парляменті кількадесять своїх послів. Що це немаловажне — свідчить дотеперішня роля не зовсім сконсолідованої еміґрації та одинокого українського посла М. Лучковича, до канадійського парляменту.

Немаловажною стане в будучности й українська еміґрація в Злуч. Державах. Від коли там зжилися з думкою лишитись американськими го

Свобода слова.

(Від нашого кореспондента.)

Варшава, 28. листопада 1929.

Позавчора діячі польської преси маніфестували на великому прилюдному вічу у Варшаві свою вірність і ідеї свободи друкованого слова та одночасно демонстрували проти умов, в яких нині ця свобода найшлася. У величезній салі, в якій може поміститися тисяча осіб, вмістилося у той вечір мабуть поверх дві тисячі, а других стільки залягло сходи і майдан перед будинком у терпеливому ожиданні нагоди протиснутися таки до салі. Очевидно, що вже сам оцей єдиний момент: масовости учасників віча — міг зродити повчаючі рефлексії на тему актуальности порушеної ініціяторами віча проблеми. Хто напр. вірив, що ніхто в цілій Польщі та зокрема її столиці не цікавиться нині жадним іншим питанням, як лише ревізією конституції, той міг позавчора на своє диво наочно ствердити, що ось найшлося інше гасло, яке зуміло витягнути з хати кілька тисяч політично-інертних варшав'яків і казати їм протягом кількох годин торчати у страшенному натовпі та з захопленням верещати раз-у-раз, на переміну, „слава" і „ганьба". Можна було позавчора знову переконатися, що всетаки ця помітувана і легковажена ґазета має видно якесь особливе і зовсім не маленьке значіння, коли суто теоретична, здавалось би, проблема, проблема писання у ґазеті та счеркування написаного, може аж так хвилювати тисячі людей, які зейже стоять осторонь, бо самі ані не пишуть, ані не черкають. Можна було переконатися, кому це досіль не було ще зовсім ясно, що звичайний собі обиватель-читач щоденної ґазети є смертельним ворогом білих плям і що інстинктовно насторожується проти безпосереднього виновника цих плям, тобто не автора статті, яка підлягла цензурі, лише проти цензора, який статтю вичистив. Ясна річ, що найбільше думок позавчорашнє зборище могло викликати саме на найбільше злободенну тему, тобто на тему нинішніх умов істнування незалежної преси, умов праці незалежного публіциста. Але, очевидно, ці найбільш актуальні уваги не можуть бути на цьому місці висказані, бо коли би їх можна свобідно говорити, тоді не треба було би... скликувати і позавчорашнього віча!...

Краще таки занятися більш теоретичною сторінкою проблеми, а проте — хоч би з уваги на терпеливість ш. читачів — теж не суто академічною, лише повною практичного змісту. Маємо на увазі надзвичайно широке і гнучке поняття свободи слова, надзвичайно ріжнородну інтерпретацію, що можна писати, а чого не вільно. Цей вічний сумнів зразу кидався у вічі, коли тільки людина читала на афіші імена промовців на спільному вічу в обороні свободи друкованого слова: Радикал і ліберал Туґут та реакціонер нетолерантний клерикал Рембелінський, соціяліст Дібуа і націоналіст Шурлей, кол. революціонер — активіст Струґ та угодовець-позитивіст Новодворський. Здавалося би, що ця ідилічна солідарність діячів преси є якраз найбільш яскравим доказом на аксіомний характер потреби свободи слова. Всі, мовляв, без ріжниці світогляду і темпераменту зединилися у спільному фронті оборони права свобідно висловлювати свою думку. Гаразд, таку **теорію** можна би виснувати з факту присутности тих ріжних людей на одній естраді, але ближче приглянувшись бачимо, що теорія має один вродний гріх: вона є механічним висновком із механічної спільноти згаданих вище одиниць, механічної спільноти їхніх світоглядів. Іншими словами, **на практиці** ця теорія не може бути ніколи здійснена, бо з хвилиною, коли її реалізація переходить у державі до рук недавніх опозиціоністів і недавніх найбільших прихильників свободи слова, — це слово зразу свою свободу тратить! Заходить лише та ріжниця, що пошкодованим стає інший кадр публіцистів та інша частина читаючої публики.

Те, що діяла пресова цензура за часів панування ендеції у Польщі, є надто свіже в памяті, аби можна захоплюватися присутністю пп. Строньських обіч пп. Струґів. При найбільшому й найщирішому захоплюванні якимось гаслом, це захоплення мусить опасти, коли неможливо повірити в **щирість** тих, які з цим гаслом до вас приходять. І тому з позавчорашніх учасників великого варшавського віча в обороні свободи слова, зпосеред ентузіястично настроєних читачів присутніх, найпоганіше почували себе на душі самі діячі пера. Не тому, що сьогодні їм погано ведеться, що вони найбільше безпосередньо відчувають на своїй шкурі систему пресової політики і що тому найбільше зворушуються яскраво зясованими описами нинішніх відносин. А тому, що вони на цілій салі єдині мабуть знали, що коли би завтра прийшли до влади ці сьогоднішні покривджені апостоли свободи слова — було би завтра так само, як є нині. І в цьому найбільша траґедія ідеї свободи слова, в цьому ілюзорична вартість цієї ідеї у практичному житті.

Свідомість фальшивої ситуації мали, здається, і самі прелеґенти. Бо ні один з них не зважився славити ідею свободи слова **без застережень**. Кожний признавав, що й свобода слова мусить бути — обмежена. Навіть сенатор Струґ говорив про цензурні клявзулі, як про щось необхідне для втримання суспільної моралі чи ладу. Він казав лише про зло необмежених клявзуль, при чому як приклад давав конфіскату певних фактів. Алеж знову таки родиться сумнів: яку вартість для преси має звістка про сам голий факт, коли його інтерпретація **мусить** іти лише в одному напрямку? Але ось редактор „Мислі Народової", згаданий п. Рембелінський, уважає свободу слова потрібною для свобідної оборони „здорових" ідей, допускаючи видно цензуру для нищення „хворих" ідей. Здорова ідея „Мислі Народ.", це — як відомо — консумування усього, що не польське, католицьке і „народове"; вся решта світа з усіми його ідеями є хвора, значить, може бути сцензурована. Не маємо жадних сумнівів, що коли би п. Рембелінський став диктатором цензури в Польщі, то свобода слова виглядала би так, як свобода конституційних заступників народу в дні вибору першого президента Польщі Нарутовича: роля цього нинішнього трибуна у тодішніх подіях на площі 3-х Хрестів у Варшаві й його „діяльність" на полі ширення „здорових" ідей широко у Варшаві відома.

Мартирольоґія друкованого слова не залежить від тих чи інших володарів. Вона залежить від психіки й ментальности громадянства, з якого ці володарі виростають. Залежить від ступня культури, яка єдино дозволяє відчути нюанси: поміж тим, що вільно, а чого не вільно: бо межа між цими двома полями завжди була і завжди буде страшенно кручена й незамітна.

I. Кедрин.

юрожанами, люди починають вступати в амер. політичні клюби й партії, а там при більшій орґанізованости поставлять свою репрезентацію у вашингтонському парляменті, а може й уряді. Чи ми будемо аж на ті часи вичікувати, — не беруся передсказувати. Та всеж таки не завадить мати забезпеку й з того боку.

На всякий випадок, ми тут у краю, мусимо збільшити самі нашу відпорність, завзятість, покінчити з політиканством, фразеольоґією, взаїмним поборюванням себе в імя зовсім не національних інтересів.

В бажанні помогти рідному краєві, ми мусимо бодай зрівняти себе з еміґрацією. Яка маса в нас усяких зборів, віч, як то ми „боремося" на „орґанізаційному фронті"; а чи читав хто, як та зібрана й одушевлена маса зареаґувала на тутешні невгодини, як вона ділом піддержує наші бодай культурні змагання? Чи зложив хто при тій нагоді бодай одного сотика на „Рідну Школу", „Інвалідів" чи що? В Америці чи Канаді, не можете подумати зборів без ґрошевої складки. А вониж мають такі поважні постійні видатки на удержання своєї рідної справи. Їм також нічого не приходить від уряду. Ми памятаємо, який-то затурканий елемент виходить за море і тому з легковаженням ставимося до еміґрації. А сьогодні вона, бодай у своїй кращій частині, у дечому нас перевищає! Це вже не туга за полониною чи сопілкою того гуцула, Івана, який ставувши посеред Парижа вихвалявся, що таки „краща наша Коломия". Це вже свідома, діяльна любов до Рідного Краю, до його гараздів й злиднів, до його майбутнього. Чи багато найдеться в нас таких Романів Смуків, як той з Шикаґо, що власним коштом відбуває далеку дорогу, висвітлює власні фільми з галицького життя, а весь дохід передає на „Рідну Школу" у Львові. Він багатий! — скажете. А в нас нема багатих?

Щоб не пішло нам по приповідці: „злакомився дід на мід і без вечері спати ліг", ми мусимо збудити в собі повну свідомість, що про все мусимо самі подбати, чого нам до розвитку потрібно. Надвижка прихильности, посвяти й пожертвування, з якого боку вони не йшли би, піде на посилення й скріплення наших змагань і досягнень.

(Продовження буде.)

Церковні справи.

НОВИЙ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИЙ ЕПИСКОП.

Довідуємося, що Апостольська Столиця іменувала о. каноніка д-ра **Івана Лятишевського** єпископом-суфраганом для станиславівської епархії.

Новий єпископ-номінат був досі членом греко-католицької Капітули в Станиславові, а рівночасно професором церковної історії в тамошньому духовному семинарі. Середні школи номінат покінчив у Станиславові, а богословію у Львові та Інсбруці.

На культурні теми.

Замітки на марґінесі видавництва української енциклопедії.

Коли я недавно прочитав оголошення субскрипції на українську енциклопедію і поданий там склад ближчого редакційного комітету, що має енциклопедію опрацювати, впала мені в очі непропорціональність, в якій у комітеті є заступлені, взгл. взагалі не є заступлені, поодинокі ділянки знання. Найчисленніше є заступлена література, відтак фільософія, право, медицина, кооперація (економія), а натомісць нема в комітеті репрезентантів технічного знання. Припускаю, що якщо до редакційної колеґії належали і поважні репрезентанти технічної науки, то їх імена булиб так само оголошені, як і імена вчених з інших ділянок знання. Якщо їх імен не оголошено, значить вони не співпрацюють при редакції енциклопедії. Таким чином грозить небезпека, що українська енциклопедія буде односторонно опрацьована, бо не *буде* в ній *відповідно заступлена найширша* ділянка людського знання, техніка. Без фахово і всесторонно опрацьованої технічної части, енциклопедія не може мати вартости справжньої енциклопедії. З другої сторони українська суспільність саме найбільше потребує такого наукового видавництва, де можнаб найти популярні, а рівночасно фахові відомости з ділянки технічного знання, бо саме з тої ділянки до нині є найменше української літератури, доступної для всіх кругів суспільности.

Мої завваження подаю тому публичною дорогою, щоби дати притоку видавцям енциклопедії зі своєї сторони публично висловитися в тій справі, та або завчасу запобігти недостачі і доповнити редакцію найвизначнішими представниками технічних наук, якщо мої замітки є слушні, або також-само завчасу в публичній відповіди розвіяти сумніви, якщо мої замітки полягають на непорозумінні. Таким чином редакція має спроможність вчас усунути недостачі згл. неясности, які декого могли би спинювати від субскрибування енциклопедії.

Інж. Лучаковський.

Представники Трейдюніонів до марш. Дашинського

і відповідь Серошевського.

Льондонська соціялістична та ліберальна преса помістила отвертий лист до марш. Дашинського. Лист підписали секретарі англ. трейдюніонів і парл. провідники Лейбур Парті. Вони висловлюють обурення з приводу виступів проти польського парляменту та проти марш. сойму Дашинського.

Відомий польський письменник Вацл. Серошевський в соц. „Дейли Гералд-і" заявляє, що Пілсудський є найістотнішим парляментаристом у Польщі, а Дашинський, що більшу частину політ. життя провів у лихій школі зогнилого австрійського парляменту, не може наздігнати лету генія марш. Пілсудського та блукає. „Дзеннік Людови" каже, що Серошевський, колишній член ППС після травневого перевороту перейшов до санації. „Приналежність до санац. табору не уповажнює ще говорити такі небилиці та дурниці. Здається, що очі і мізок Серошевського відчувають тягар старого його віку. Замісць відпочати після заслуженого віку, займається на гвавт політикою, якої не знає та не розуміє. Компромітація старця це веселе видовище, тим сумніше, що діється на европ. терені".

Присуд на еп. Ковальського.

Апеляційний суд у Варшаві затвердив 4-літню кару для маріявітського еп. Ковальського, зменшуючи її на основі амнестії на 2 роки 8 міс. Після оголошення присуду прокуратор вніс, щоби еп. Ковальського зараз арештувати, а адв. Смяровський, щоби еп. Ковальського оставити на волі за дотеперішньою кавцією 3.000 зол. Суд признав просьбу оборони й оставив еп. Ковальського на волі до часу правосильности присуду.

Перед засіданням сойму.

У звязку з четверговим засіданням сойму зачувати, що центролів зголосить внесення про заяву недовіря для уряду не на першім засіданні сойму, а після закінчення читання бюдж. преліміnaря. Дискусія над тим внесенням заняла би кілька засідань.

Перша зоираеться конст. комісія під проводом проф. Маковського. На порядку дня проект ревізії конституції ББ, проект зміни конституції, опрацьований лівими партіями та внесення нар. партії в формі поправки теперішнього тексту конституції.

Всі зарядження марш. Дашинського в справі ладу та порядку в соймі та зменшення числа глядачів на галерії остають у силі.

На першім засіданні ББ поставить внесення про заяву недовіря для марш. Дашинського. Після зголошення того внесення на час голосування марш. Дашинський не могтиме проводити нарадам. Тому внесення ще тогож дня піддадуть під голосування.

Мін. скарбу Матушевський виголосить експозе в звязи з внесенням до сойму бюдж. преліміnaря. Обговорить цілість бюдж. господарки.

Марш. Дашинський просив жид. клюб, щоб подав йому життепис пос. Райха, бо із марш. трибуни спомяне покійного.

Новий уряд мін. Пристора?

Опозиційна преса приносить чутку, що буде покликаний новий уряд мін. Пристора або ген. Сосnковського. Колиб сойм ухвалив заяву недовіря для уряду, сойм буде розвязаний і розпишуть нові вибори, або відбудеться плебісцит.

11. грудня засідання сенату.

Найближче пленарне засідання сенату відбудеться 11. грудня. Докладніший речинець скликання сенату устійнять після повороту марш. сенату Шиманського з Естонії. Приїзду марш. Шиманського сподіються на 5. або 6. грудня.

Ревеляції Бесідовського.

Більшовики плянували замах на Сулеївок?

Бесідовський заповів у париській пресі оголосити ревеляційні спогади про організацію більшовицької шпіонажі в Варшаві. М. і. є там розділи про проект динамітового замаху на будинок польського ген. штабу та на визначних поляків у дні 3. травня 1923 р. підчас посвячення памятника кн. Понятовського, плян нападів на вілю марш. Пілсудського в Сулеївку, плян збройного повстання Сх. Галичини та Волині.

Богомолов остане в Варшаві.

Богомолов предложив свому урядові подання про димісію. Димісії — як повідомляє більшовицька преса — не приняли. Тому Богомолов остане на становищі посла в Варшаві.

Ухвали ради міністрів.

На засіданні 4. грудня польська рада міністрів приняла плян дешевих мешкань для робітників і працівників, опрацьований заведеннями сусп. обезпеченъ, які на цю ціль призначуть у найбл. 5 літах бодай 125 міл. зол. Комірне від одної кімнати не перевищувало би 35 зол. У справі обезпечення на старість рада мін. ухвалила обнизити вік старечих рент із 65 літ на 60 для промислових робітників, упростити адміністрацію й організацію всіх відділів обезпечень. Третя ухвала устійнює плян акції п омочі для тих безробітних, яким уже скінчилося управнення до підмоги з безробітного фонду. У звязи з погіршенням положення на ринку праці в зимі плян передбачує для тих безробітних підмоги в готівці або натурі за посередництвом самоврядування.

Інтервенція вел. держав у Китаю і СРСР.

Японія не піддержує виступу Зл. Держав. — Заява німецького уряду. — СРСР відкидає інтервенцію чужих держав. — Дальша домашня війна? — Білогвардійці в неволі.

Французький уряд, за попередньою виміною думок із Вашінґтоном, Токіо, Римом, Берліном і Льондоном, доручив своїм дипл. повновласникам у Москві та Нанкіні вручити більшовицькому та нанкінському урядові ноту, в якій пригадує їм зобовязання, затягнені наслідком приступлення до париського пакту та висловлює надію, що обі держави зречуться продовжування воєнної акції та мирно полагодять конфлікт.

Подібну ноту зложив пос. Зл. Держав нанкінському урядові, а більшовицькому урядові за посередництвом фр. посла.

Райтерова аґенція повідомляє офіціяльно, що Японія не гадає піддержувати виступу Зл. Держав супроти Китаю і СРСР. Цяж аґенція заперечує московські вісти, нібито мукденський уряд згодився на домагання Москви. Москва хоче, щоби Мукден переговорював окремо, одначе Мукден ділає по вказівкам Нанкіну.

Німецький уряд висловив Америці признання за її заходи для вдержання мира. Німецький уряд покликується на це, що приняв на себе охорону справ обох посварених держав і готов і далі робити все, що може, щоби воюючі сторони держалися постанов Кельоґового пакту. Одначе тому, що Німеччина приняла на себе ролю опікунки, то нім. уряд застерігає собі рішення в справі речинця та форми дальших своїх кроків у тій справі, тимбільше, що СРСР і Китай почали безпосередні переговори.

Льондонські часописи повідомляють, що в півд.-сх. Китаю розгорілася боротьба наново. Повстанча армія почала офензиву на Кантон. Зогляду на загрожуючу небезпеку губернатор Кантону вислав на фронт усі війська, що були в тім місті.

Аг. Тас повідомляє з Чіти, що більшовицькі війська при занятті ст. Манчулі полонили 300 білогвардійців. Між ними є кільканацять провідників білогвардійських організацій, м. і. дорадник при команді китайських військ Мамоnов. Часть бранців привезли в Чіту.

Відповідь СРСР на ноту.

Уряд СРСР дав відповідь на ноту Злучених Держав, у якій каже, що не дозволить встрявати іншим державам у справу конфлікту з Китаєм. Конфлікт може бути зліквідований лише безпосередніми переговорами, веденими на основі умовин, відомих уже Китаєві. Ці умовини приняв уже мукденський уряд.

Виконавець львівських замахів у Німеччині?

„Курер Поранни“ повідомляє з Байтену (Битом), що під опікою німецької політичної поліції є член УВО, якийсь Червінський (або Червінка), відомий із замаху на порохівню та на Сх. Торги у Львові. Червінський по доконанні тих замахів утік у Німеччину. Червінський нібито є теж визначним членом комуністичної партії.

Компроміс у справі конституції в Австрії.

Канцл. Шоберові вдалося довести до компромісу в справі реформи конституції. Головні основи устійнено, тепер ідуть переговори в справі подробиць.

НОВИНКИ

— **Весна в грудні.** 3-го грудня вранці, ті, що вийшли на вулицю в футрах або зимових одягах, не знали, чи вертатись до хати. Зовсім весняна температура, наче в тих краях, де зима зявляється двічі або тричі з більшим снігом, а зрештою дозволяє людям передержати її в пів-теплих плащах. Досі метеорольоги не помилились, коли віщували нам лагідну осінь.

— **Клич „Свій до свого“ у практиці.** Греко-кат. парох Орави о. Іван Яблонський віддав справу позву в імени церкви проти господаря Івана Левицького в Ораві канцелярії жидівського адвоката д-ра Е. Тінделя в Сколім. А треба знати, що в Сколім є трьох українських адвокатів.

— **Нове видавництво.** Від січня 1930 р. зачне видавати Накладня Михайла Таранька у Львові „Популярну Бібліотеку“, що буде виходити періодично раз у місяць, окремими книжечками в обемі 4—8 аркушів друку, формату 16-ки, популярно-наукового змісту. Першим випуском цеї бібліотеки за січень — буде книжечка проф. Дмитра Дорошенка п. з. „По Рідному Краю“, мальовничий опис подорожі по Україні з численними образками. Другим випуском за лютий — буде книжечка В. Лункевича п. з. „Життя муравлів“ багато ілюстрована. Третім за март— буде книжечка Анатоля Котовича п. з. „Микола Гоголь“, популярна монографія про великого письменника. Четвертим випуском за квітень — буде книжечка бл. п. Ол. Саліковського п. з. „Історія України“. Дальші книжечки будуть з ділянки: географії, геольоґії, ботаніки, техніки, всяких винаходів, астрономії, біографії наших великих людей та ріжних популярних описів. Метою цього нового видавництва є поширення пожиточних та потрібних для життя відомостей з ріжних ділянок знання для широких кол нашої суспільности. Вони мають стати лектурою для селян і робітників, а також для шкільної молоді. Всі вони будуть багато ілюстровані, що в великій мірі причиниться до їх популярности. Цілорічна передплата на 12 книжечок є 15 зол.; піврічна 8 зол., а місячна 3 зол. Адреса: Накладня Михайла Таранька, Львів, вул. Зіморовича, 3.

— **„Шкільні книжки нашої мови та літератури“.** Під таким написом надруковано в 240 ч. „Діла“ статтю, в якій між іншим сказано: „Є правда граматика О. Поповича, але вона пристосована до **низших** кляс шкіл всенародніх“. Це твердження не стійне, бо крім трьох частин для низших (2, 3 і 4) кляс, вийшли ще торік також накладом „Рідної Школи“ „Граматичні вправи для **вищих** кляс всенародних а низших кляс середніх і фахових шкіл тай до самонавчання“, які на підставі граматик української мови д-ра Василя Сімовича зладив Омелян Попович. Ця 4-та частина як і попередні одобрена до вжитку в школах розпорядком міністерства з дня 22. жовтня 1929 р. Ч. 11. — 22612/29. — Ціна книжки 2.50 зол.

—.**Самовбивство військового емерита.** На залізничім шляху біля Левандівки кинувся під поїзд 53-літний емеритований хорунжий польської артилерії Петро Гавриш. Колеса поїзду розшарпали його тіло на шматки. Він залишив жінку і двоє дітей. Причиною самовбивства було те, що його через недугу перенесено у стан спочинку та зменшено платню так, що він не мав з родиною з чого жити.

— **Книгар М. Гасклер у Станиславові забув про українців.** Як довідуємося, у Станиславові відновив свою книгарню та випозичальню книжок, а на своїй книгарні помістив напис, що у нього можна купувати книжки: польські, німецькі, французькі та англійські. Про українські книжки він не згадує ані словом, хоч у його книгарні купує а в випозичальні позичає книжки великий процент станиславівських українців, а „Бесіда“ щоденно купує в нього часописі. Цей книгар забуває, що живе серед українського населення і користає з українських читачів. Одинокою достойною відповідю станиславівських українців на це легковаження їх, булоб— купувати та позичати книжки тільки в українських книгарнях та позичати книжки тільки в випозичальні „Бистриці“ фірми Ів. Чепиги та не підтримувати чужинців, що ігнорують українців м. Станиславова.

— **Дорого заплатила за вугілля.** У Ярославі біля товарової стації бідна жінка хорого робітника, Катерина Мругало, збирала собі біля залізничого шляху вугілля, розгублене з паротягу. Нагло надїхав поїзд і розшарпав бідну жінку на шматки.

— **Збаламучена молодь.** У Варшаві відкрила поліція тайні комуністичні збори, на яких проголошував 16-літний агітатор Шльома Лебнер. У своїй промові цей молодик гостро критикував польський уряд, державний лад і вихвалював радянські республики. Також учасники зборів не мали більше як 16—17 років. Поліція арештувала майже 20 осіб.

— **Директор гімназії баламутить учениці.** В Ковні арештовано директора жіночої гімназії Кашейву, якому поліція доказала, що він запрошував найкращих учениць до свого дому і утримував з ними любовні зносини, за що обіцював їм полекші при іспитах.

— **З виборчої гумористики.** В Чехословаччині, так як і в інших державах, багато громадян не радо йде до виборчої урни, але примушені до цього окремим законом та страхом перед карою, майже всі сповняють свій обовязок виборців дуже сумлінно, серйозно, не позволяючи собі легковажити виборів чи трактувати їх гумористично. Навіть особи, які не люблять політики й не цікавляться суспільними справами, підчас виборів примушені подумати про свої політичні переконання та карткою зазначити свою солідарність із кандидатом тої чи іншої партії. Але підчас останніх виборів до ческ. парляменту, один завзятий ворог політики навіть ідучи до урни, виявив своє скептичне відношення до партії і послів і на виборчій картці написав замість числа листи, слова з книги пророка Ісаії, 41, вірш 24: „Послухайте, ви є з нічого і ваші вчинки є ніщо, і вас вибирати це один жах" Виборча комісія того округа (Ґабльонц) прочитавши цю картку, зразу не розуміла в чому діло і тільки трохи згодом пізнала, що якийсь дотепний виборець, покористовуючись цитатом з біблії, висловив на картці своє скептичне відношення до всіх посольських кандидатів, без огляду на їх партійну приналежність.

— **Кара смерти.** Дивізійний суд у Братиславі засудив підстаршину артилерії Павла Кіндерщака на кару смерти за вбивство своєї любовниці, Софії Куделі. Слідство виявило, що цей підстаршина був справжнім авантюрником: служив при анґлійській маринарці, був летуном, вояком чужинецької леґії в Африці, а потім підстаршиною чеської артилерії. Хоч мав жінку і двоє дітей, то не признавався до цього своїй любовниці, Софії Куделі, а коли вона довідалась, що він жонатий, попала в таку розпуку і просила його, щоби він застрілив її, бо інакше сама скінчить життя самогубством. Вона переконувала його, що вмерти з його руки, то для неї правдиве щастя. І Павло Кіндерщак послухав її та застрілив Софію Куделю підчас прогульки. За цей вчинок він засуджений на кару смерти через повішення.

— **Магараджа продає свій край.** З Льондону повідомляють, що магараджа Кашміру Гарі Сінг хоче продати Кашмір анґлійському урядові. Ця країна має 80.900 квадратових миль, на яких живе 3 міліони населення. Кашмір уважається найбільш урожайною територією в Індії. Кашмір належав колись до Анґлії, але в 1846 р. анґлійський уряд продав його дідові теперішнього магараджі, в заміну за його заслуги для анґлійської імперії. Теперішний магараджа нарікає, що має забагато клопоту із адміструванням своєї країни, тому хоче продати її та перевестися до Льондону.

— **Лікарі чужинці у ЧСР.** У звязку з демонстраціями чеського студентства проти надмірного допливу чужинців до праських шкіл, чеська преса подає статистику лікарів чужинців, які покінчили в Празі студії і дістали в Чехії право лікарської практики. Статистика виказує, що чеська влада дала 234 чужинцям дозвіл на лікарську практику в межах ЧСР. Деякі з тих студентів покінчили студії у Відні, Парижі і Берліні, а до Чехії приїхали тільки на практику, яку здебільша відбувають у санаторіях, літniсках та лічничих заведеннях. Між тими лікарями чужинцями є найбільше українців, москалів та жидів.

— **Нові поклади вугіля в Саксонії.** Д-р Райбіш, співробітник ґеольоґічного інституту у Фрайберґу відкрив у Саксонії великі, невідомі досі поклади, які після приблизних обчислень мають 700 міліонів тон вугіля. Ці поклади вугіля тягнуться від міста Цвіккав до Люґав-Ельстеріц і Еґемніц-Зіґмару. У деяких місцях ширина цих покладів сягає 20 км., а грубість доходить 25 метрів. Вугіля того покладу є якнайкращої якости і власники тих земель, де лежать ці поклади, стануть богачами, бо промислові круги Саксонії вже пропонують їм грубі міліони.

— **Сейсмометри замісць сейсмографів.** Для нотування і дослідів землетрусів уживалося дотепер сейсмографів, які в недалекому часі будуть заступлені сейсмометрами конструкції Франка Вернера. Сейсмометри мають ту вищість над сейсмографами, що вони є дешевші, менше скомпліковані і точніше нотують найменше дрожання землі. Сейсмометри будуть поміщені під землею на бетоновій основі. Апарат цей працює при помочі електрично-маґнетичних та оптичних побільшень. Якщо таких сейсмометрів помістити на земській кулі більшу кількість, то при їх помочі можна буде передбачити землетруси кілька днів наперед і тим способом людство зможе охоронити себе від страшних наслідків землетрусів.

— **Італійська королівська пара у Ватикані.** По 59 роках у Ватикані гоститиме перший раз і тамошній король. Гостина визначена на 5. XII. ц. р. Італійська преса пише, що візита королівської пари буде мати незвичайно урочистий характер і що від довшого часу у Ватикані приготовляються до цеї гостини. Королівська пара приїде до Ватикану в окруженні вищих достойників свойого двора, а витатимуть її функціонарі папської палати та папська ґвардія і папський майордомус, після чого королівську пару принитає у престольній палаті сам римський папа. Після промови італійський король відвідає кардинала Ґаспарі і буде присутний на богослуженні у базиліці св. Петра.

— **Плодовитий султан.** Чоловіком, що мав найбільшу родину, був султан Марокка Муляв, який помер 1727 р. Він був батьком 888 дітей, мав 2000 жінок, 83 братів і 124 сестри.

— **З індійських звичаїв.** Коли індійцеві уродиться син, то він зобовязаний давати знайомим і гостям дорогі подарунки та справити для них забаву, бо син уважається в Індії великим щастям. Колиж уродиться дочка, то індієць не дає нікому ніяких дарунків, не улаштовує забави, бо дівчина в родині уважається великим нещастям, а індійська приповідка говорить, що ліпше мати двацять синів, ніж одну дочку.

— **Промоція.** 22. листопада 1929 р. в Українському Високому Педаґоґічному Інституті ім. Драгоманова у Празі відбулася промоція асистента Інституту п. Петра Тенянка, родом з Великої України, на доктора історично-літературних наук.

— **Фальшівники валюти.** „Берлінер Таґеблят" подає з Бохума, що тамошна поліція відкрила велику орґанізацію фальшівників німецької валюти. Арештовано дотепер 20 осіб, між ними інжиніра Енґельґардта та купця Вальбреля, які вже раніш були карані за фальшування грошей. У домі Вальбреля найдено машину до підробльовання грошей, а саме 20-маркових банкнотів. Ці банкноти були поширені по всіх містах над Реном, особливо в Порурі.

— **Подорож Томаса Манна.** Лавреат Нобля, німецький письменник Томас Манн, вибрався в подорож здовж Реном і перебуваючи короткий час у Кельні, на літературнім вечорі прочитав уривок найновішої своєї повісти „Йосиф та його братя". Приїзд Томаса Манна був для населення Кельну правдивою сензацією і публика присутна на літератрнім вечорі улаштувала лавреатові Нобля велику овацію. Його закинено цілими горами квітів. З Кельну виїзджає Томас Манн до Норвеґії та Швеції.

Освітня й економічна роля кіна.

Наше століття радія й електрики принесло з собою великанський розмах 10-ої Музи, як сьогодні називають мистецтво „Великого Німого", мистецтво кінове.

Той Великий Німий зробив нам нову велику несподіванку та з срібного екрану заговорив, а тим ще більше зацікавив собою весь культурний світ. Кінове мистецтво — хоч має за собою тільки 30 літ життя — поширилося на цілу земну кулю, підбиваючи ціле людство без ріжниці рас, національности й релігії.

Бо фільма своєю зрозумілою, міжнародньою мовою руху й міміки, своєю рухливістю, темпом, оригінальністю знимок, величезною ріжноманітністю ситуацій і сценерій ділає однаково на всі народи й то не тільки на інтеліґента, але й на людину без освіти. До того завдяки своїм низьким — у порівнянні з театром — цінам стало кіно мистецтвом для незаможніших верств. А наслідком того свого поширення стало воно також дуже важливим економічним чинником.

Варто тільки згадати, що в самому Голлівуді має при виробі фільмів 43.000 людей варстат праці, що в фільми вкладається величезні капітали. А й сама експльоатація фільми через кіна дає варстат праці міліонам людей, а власникам кін міліони.

І на наших очах виросла на наших землях поважна мережа кін, та дальше поширюється, доходячи й до найменших місцевин. На жаль, ці кіна на західно-українських землях є в чужих руках. У нас навіть до тої занедбаної економічної ділянки й досі не видно в покликаних чинників зрозуміння та доброї волі, щоби використати її як важливий економічний чинник для національних потреб. Бо на кінове мистецтво, що вже здобуло собі загально імя 10-ої Музи і признане місце окремого мистецтва, у нас усе ще дивляться якось як на розсадник деморалізації. А тимчасом наші маси ходять до кіна, несуть свій гріш чужинцям, котрі цей гріш майже завжди уживають проти нас. А ми самі помагаємо чужинцям збагачуватись, наймаючи для їх кін салі „Народніх Домів" та інших народніх установ.

Як приклад ось такий конкретний випадок: В одному нашому підкарпатському місті з 28.000 населення є народня установа, що має власну кінову ліценцію та власну гарну салю. І ні не веде кіна у власній управі, ні не віднаймила його українцям, а віднаймила... жидам за мізерною оплатою 800 зол. п. місячно. Таких випадків буде й більше. І таким чином збагачуються чужинці, збираючи гроші з нашого населення і то з саль, поставлених важкими лептами цього-ж населення. І ці чужі заробітки з наших кишень звертаються проти наших національних інтересів. А наші провідні чинники, замісць також таким робом збирати прибутки на національні потреби, примушені вічно звертатися до громадянства з закликами пожертв.

На жаль, одною статтею та до того про справу, яку треба би робити без великого данону (моя спроба безгаласового зацікавлення попала в бюрократичні нетрі), не можна зясувати цілої ваги справи та способу її переведення в життя. По мойому реально повинна якась із культурно-освітних установ („Просвіта" чи У. П. Т.) занятися цією пекучою й давно дозрілою для переведення справою (з котрої до речі можна мати гарні щомісячні прибутки) та перевести в цілому краю (через філії чи кружки) анкету на тему а) де в українських салях грають чужі кіна, б) де є салі й умови для заснування нових кін, в) де є умови для нових кін і виплатиться будувати салі.

Після анкети вплинути, щоби: а) після скінчення контрактів із чужими кінами в готових салях поведено кіна у власній управі, у найгіршому разі в українському піднаймі, б) пустити в рух нові кіна в готових салях, в) будувати нові кінові салі.

Прибутки, що їх така центральна установа могла би мати з цієї акції є такі: 1) якийсь добровільний відсоток від чистого зиску на культурно-освітні цілі, 2) відсотки за посередництво при закупні кінових машин, приладдя й потреб, 3) відсотки від друку спільних плякатів і рекламних друків, 4) відсотки при закупні фільм і реклямного матеріялу для спільної експльоатації фільм (приклад празького „Сокола").

Ця остання точка прибутків прийшла би на чергу аж пізніше, як буде таких кін більше, але вона буде давати найбільші сталі прибутки, бо спільне закупно фільм уможливить кінам одержання добрих фільм і за меншою оплатою, перед їх конкуренцією, улекшить термінування (призначування днів вистави для фільм) і взагалі праця при централі буде великою полекшою та вигодою для кін і вони радо відсотки заплатять, бо ще на тому виграють. Звичайно, що кіна могли би вести й освітну працю даючи для простолюддя та шкіл популярно-наукові фільми в неділю і свята перед полуднем і в деякі дні після обіду. — До того така централя могла би дістати фільми для мандрівних освітних кін, що сьогодні не можуть фільм дістати.

Розуміється, завданням централі було би також стало інформувати кіна про стан і поступи кінового мистецтва через пресу, або через окремий журнал, при помочі видання приступного підручника про кіно й його ведення врешті підготовлення коротким курсом кінових провідників із присланих із місць кандидатів.

Не марнуймо великої нагоди до розбудови народнього майна. Не лякаймося конкуренції, бо добре ведене кіно з добрими фільмами, рекламою й музикою притягне й чужу публику. Даймо варстат праці сотням альokaвтованих і безробітних та положім тривку економічну основу культурно-освітнім праці — через кінову акцію.

Час з поглядами, що до торговлі (якою є кіно) треба жидівських голов, у нас безповоротно минув. Наша тверда дійсність наказує шукати нових доріг і засобів. І вона не повинна зпати наного генерального ліку на всі наші болі й недостачі: „якось то воно та буде"...

Антін Дівнич,
організатор і б. директор кіна ужгородської „Просвіти", організатор і б. секретар „Союзу кін Підкарпаської Руси"

Документи часу.

(Допис з села).

В Романові, пов. Тернопіль, почали поляки будову „Дому Людового", яку веде місцевий комітет будови, а в дійсности повітовий комітет будови „Домів Людових". На чолі повітового комітету стоїть повітовий староста в Тернополі п. Маліцький.

В ночі з 17. на 18. листопада ц. р. розсунулася одна стінка, яку попереднього дня вимурували мулярі з невеличких каменів та глини. І ніхто з місцевих поляків-селян, які належать до комітету будови „Дому Людового" не твердить, що стінку хтось з розмислом розвалив, а навпаки: всі вони твердять, що будова стінки була так невміло та недбало виконана, що вона сама розвалилася. Микола Кшиськуф, місцевий селянин-поляк, зізнав перед громадською зверхністю в Романівці, що він і ще один чоловік були першими, які запримітили розвалену стінку та що вони набрали переконання, що стінка сама розвалилася тому, що каміння було розвалене рівномірно по обох сторонах стінки та що не було ніяких людських слідів коло розваленої стінки. Зізнання ці зложив п. Кшиськуф на письмі та їх власноручно підписав.

Та дня 28. листопада прийшло до громадської зверхности в Романівці письмо такого змісту:

Starosta powiatowy w Tarnopolu. Dnia 25.XI. 1929 r. L. 29833/29. Romanówka — zastosowanie przepisów z § 34. ust. ogniowej. Do Zwierzchności gminnej w Romanówce. Wobec tego, że w tamt. gminie dopuszczono się zniszczenia fundamentów pod budujący się Dom Ludowy, czyli gwałtu publicznego, a więc czynu wysoce karygodnego, mającego (aczkolwiek) charakter polityczny, przeto na zasadzie postanowień zawartych w § 34. ustawy z dnia 12. VIII. 1866. Dz. u. k. Nr. 19. i orzeczenia Najwyższego Trybunału Administracyjnego z dnia 27. grudnia 1926 r. L. Rej. 505—29, oraz tutejszego reskryptu z dnia 6. listopada 1929 r. L. 29236/k. u. po porozumieniu się z Wydziałem Powiatowym w Tarnopolu polecam Zwierzchności gminnej w Romanówce w przeciągu 8 dni, licząc od daty otrzymania niniejszego reskryptu, całą szkodę, poniesioną przez Zarząd Budowy Domu Ludowego w Romanówce, temuż Zarządowi wynagrodzić imieniem gminy, a to pod rygorem przymusowego ściągnieńcia jej drogą egzekucji. Celem ustalenia wysokości szkody wynagrodzić się mającej powinna Zwierzchność gminna porozumieć się z Zarządem Budowy Domu Ludowego w Romanówce. Po uiszczeniu wynagrodzenia należy mi donieść. Niezależnie od tego zarządzenia polecam Zwierzchności gminnej tuż zaraz po otrzymaniu niniejszego polecenia wzmocnić gminną wartę nocną do 10 ludzi, która patrolować ma po całej wsi codziennie od zmroku przez całą noc aż do rana i to aż do czasu wyśledzenia właściwych sprawców czynu powyżej opisanego. Od tej decyzji przysługuje odwołanie do Urzędu Wojewódzkiego, które wnieść można w drodze tutejszego Starostwa powiatowego w przeciągu dni 14, licząc od dnia doręczenia niniejszego reskryptu, jednak nie przyznaje mu mocy wstrzymującej niniejszych zarządzeń, a to ze względu na bezpieczeństwo publiczne. Starosta powiatowy Malicki.

Проти такого оречення староства в Тернополі внесено відклик до Воєвідського Уряду в Тернополі через Повіт. Народню Канцелярію. Крім цього громадяни Романівки подали повищий факт до відома послові д-ру Барановi.

ОГОЛОШЕННЯ

Театри.

Великий Міський Театр:

Четвер, 5. грудня, год. 7·30 „Тріо", вист. гостин. Маліцької, Венгерка і Савана.

Пятниця, 6. грудня, год. 7·30, „Тріо", пращальний виступ Маліцької, Венгерка і Савана.

Малий Міський Театр:

Четвер, 5. грудня, год. 7·30 „Адвокат і рожі", комедія Шанявського (премієра), гост. виступ В. Бридзінського.

Пятниця, 6 грудня, год. 7·30 „Адвокат і рожі", гост. виступ В. Бридзінського.

Театр ревії „Гонг" — в салі кіна „Кольосей":

Четвер, 5. XII., премієра „Гонг Джез", дві вистави: год. 7·15 і 9·30 веч.

Пятниця, 6. XII., „Гонг Джез"; дві вистави: год. 7·15 і 9·30.

Кіна.

Апольо: Плодючість (на осн. повісти Ем. Золі).

Касіно: Панна Ельза (на основі повісти Арт. Шніцлера).

Кольосей: Князь серед ковбоїв.

Лев: Грішне кохання.

Марусенька: Жінка в багряниці. (Ліа де Путті, Дон Альварадо).

Оаза: Йошівара (Бриґіда Гельм). Пат і Паташон, як летуни.

Палас: Звукова фільма: „Ню Йорк у ночі" (і наддаток: Ніна Тарасова: Дні щастя — по російськи, Риш. Бонелі: Прольоґ до „Паяців").

Пан: Вязень острова св. Олени.

Пасаж: Володар степів (Кен Мейнард). Тиждень Ґомонта та Пата й американська комедія.

Стилевий: Її перший цілунок.

Фатаморгана: Козацьке кохання (на осн. повісти Толстого „Козаки").

Химера: Блакитний вальс.

Утіха: Місто чудес (Фейрбенкс)

Програма радіо.

Пятниця 6 XII. 1929.

Варшава (1411,7) 17·45 Концерт мандолінїстів. **Краків** (312,8) 17.45 Трансмісія з Варшави. **Гельсінгфорс** (221,4) 16·00 Свято самостійности Фінляндії. **Лайпціг** (259) 19·30 Військова орхестра. **Талін** (296) 18·30 Вечірний концерт. **Брно** (341,7) 16·20 Камеральна музика. **Льондон** (356,3) 13·00 Віолончельо і фортепян. **Штутгарт** (360) 20·15 Европейська сучасна музика. **Гамбург** (372) 20·00 Концерт радіоорхестри. **Франкфурт** (390) 16·00 Популярний концерт. **Берн** (403) 20·45 Чоловічий хор. **Берлін** (418) 16·30 Воєнні пісні (співає Копель). **Стокгольм** (436) 22·10 „Богема" Пуччінія. **Рим** (441) 17·30 Пополудневий концерт. **Лянгенберг** (473) 13·05 Німецькі фантастичні опери. **Прага** (487) 16·30 Концерт радіоорхестри і віолінчельо Попова. **Мілано** (501) 12·30 Легка музика. **Брюссель** (509) 19·35 Грамофонові платни. **Відень** (516,3) 16·30 Концерт солістів. **Рига** (525) 19·10 Концерт. **Мюнхен** (533) 17·15 Домашня музика. **Будапешт** (550) 17·20 Фінляндський вечір. **Москва** (825) 15·30 Концерт. **Ковно** (1935) 18·35 Вечірня музика. **Париж** (17·5) 21·45 „Князь Ігор" опера Бородіна (співає російський хор)

ОПОВІСТКИ

За оголошення редакція не відповідає

З Т-ва „Шаховий Коник". Виділ Т-ва українських шахістів „Шаховий Коник" у Львові повідомляє отсим, що дня 15. грудня 1929 р. в год. 10-ій рано відбудуться в домівці Т-ва „Зоря" при вул. Вірменській ч. 25. Звичайні Загальні Збори Т-ва з таким порядком дня: 1) Відкриття Зборів; 2) Відчитання протоколу з попередніх Загальних Зборів; 3) Звіт з діяльности Виділу; 4) Звіт Контрольної Комісії; 5) Вибір нового Виділу; 6) Внески і запити. — На випадок відсутности відповідного числа членів, Збори відбудуться в годину пізніше, без огляду на число присутніх. — **Виділ**

Подяка.

Високоповажаному Пану проф. д-рові Маріянові Панчишинові у Львові. За успішне, безінтересовне й з надзвичайним знанням вилічення мене з тяжкої недуги, а при тім за повну посвяти опіку складаю з глибини серця належну, щиру подяку.
1004 **Михайло Соловський.**

Дня 20. грудня ц. р. о год. 10. рано **відбудуться** **в салі Товариства „БЕСІДА"** ЛЬВІВ, вул. Рутовського ч. 22.

Загальні Збори
Краєвого Господарського Т-ва „Сільський Господар"

Порядок нарад:

1. Верифікація протоколів Загальних Зборів з дня 1. березня і 11. липня 1929 р.
2. Звідомлення з діяльности за 1929 рік.
3. Замкнення рахунків і білянсу за рік 1928/29. Звідомлення Контрольної Комісії з провірки замкнення рахунків і білянсу та уділення обсолюторії уступаючій Головній Раді.
4. Плян праці та проєкт бюджету на рік 1930.
5. Вибір Голови Товариства, 18-ох членів Головної Ради та 6-ох заступників (§. 21. статуту).
6. Вибір 3-ох членів і 2-ох заступників Контрольної Комісії (§. 17. статуту).
7. Іменування почесних членів Товариства.
8. Внески і запити (§. 16, уст. 2.)

По думці §. 14. обовязуючого статуту беруть участь в Загальних Зборах з рішаючим голосом: 1) Представники Філій і Кружків, а то по 2-ох делеґатів від кожної Філії, а по одному від Кружка. 2) Відпоручники членів-осіб правних: а) яким Головна Рада признала право рішаючого голосу на Загальних Зборах (§. 5.) — по одному від установи і б) відпоручники правних осіб, обєднаних з повітових кооперативних осередках а то по одному на 10 правних осіб, які є членами „Сільського Господаря". Всі прочі члени беруть участь в Загальних Зборах Товариства з дорадчим голосом. Леґітимацією для представників Кружків і Філій є писемна повновласть, виставлена Радою Кружка або Філії Т-ва. Леґітимацією для повновласників членів — осіб правних є писемна повновласть, виставлена Управою даної правної особи. Після §. 5. статуту, членами-особами правними, які мають право рішаючого голосу на Загальних Зборах є центральні кооперативні установи, коли їх за такі узнасть Ревізійний Союз Українських Кооператив.

Головна Рада Краєвого Господарського Товариства
„СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР"
у Львові, дня 28. листопада 1929 р.

Інж. Ю. Павликовський, в. р.
президент.

Інж. Олександер Охрим, в. р.
1—1 секретар Ради. 1014

За редакцію відповідає Олександер Костик. Видає Видавнича Спілка „Діло". З друкарні Видавничої Спілки „Діло", Львів, Ринок ч. 10.